

MEHMET AKİF'TEN NÜKTELER

Yard. Doç. Dr. Âlim GÜR*

Milletlerin birtakım ortak değerleri vardır. Milletler bunlara sahip çıktıkları ölçüde tarih sahnesinde kalabilirler.

Öteden beri, söz konusu millî, manevî ve hatta maddî değerleri, geçmişten geleceğe intikal ettirenler ise hep “âbide şahsiyetler” olmuştur.

Bu bakımdan son derece şanslı olan milletimizin yetiştirdiği kayda değer simalardan biri de hiç şüphesiz Mehmet Akif Ersoy 'dur. Gerçekten “İstiklâl Marşı”ımızın şairi ve Millî Mücadele yıllarımızın önde gelen isimlerinden olan Akif, inandığı gibi yaşaması ve yazmasıyla dikkati çeken tam bir “âbide şahsiyet”tir. Milletimizin yoğun sıkıntılı dönemini idrak ettiği için Akif, daha çok kederlenmiş, ağlamış; bunun yanı sıra, özellikle zafer günlerimizde hoşsohbet, nükteden mizacının ve sanatkâr kişiliğinin etkisiyle sevinmiş ve nükteler yapmıştır.

Biz burada onun nüktedanlığı ile manzum ve mensur nükteleri üzerinde durmaya çalışacağız. Ancak bunlara geçmeden önce, “nükte” ve “nüktedan kişilik” ile ilgili, kısa bir açıklama yapılmasının yararlı olacağına inanıyoruz:

“Nükte (A) 1. İnce, anlamlı ve düşündürücü zarif söz. 2. Söz, yazı, resim vb. gibi şeylerde ancak düşünüldüğü zaman farkedilebilen ince anlam.

* SÜ, Fen-Edebiyat Fakültesi, Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü Öğretim Üyesi.

(...) Nüktelerin bir kısmı herkesin anlayabileceği kadar açık söylenir. Bazıları daha çok sanat kaygusu ile kapalı bırakılmıştır ki, erbabı tarafından anlaşılır. Kaba, alay, yergi biçiminde yapılmış nükteler de vardır. (...) Nükteli sözlere, mizah, hiciv, fıkra türünde verilen metinlerde çok rastlanır.²⁰

Denebilir ki, nükte zor bir iştir. Kişiler zekâları, bilgileri, birikimleri, gözlemleri, sentez güçleri ve dile hakimiyetleri ölçüsünde nükte yapabilirler. Zamanında ve zemininde yapılan bir nükte, bazen uzun yazı ve konuşmalardan daha etkili olabilir.²¹

Yukarıdaki özelliklere Mehmet Akif'in ileri düzeyde sahip olduğu, hem onu tanıyanların ifadelerinden, hem de nüktelerinden anlaşılmaktadır. Nitekim onu yakından tanıyanlardan can dostu Balıkesirli Hasan Basri Çantay'ın verdiği bilgilere göre; Akif'in fıkracılığı, şakraklığı bütün eserlerinden bellidir. O, ciddi bir konuya girmek istediğinde ilkin birkaç latife yapar, okuyucuyu şenlendirir. Bazen karşısındakine melâl (usanç, sıkıntı) geleceğini hissedince, söz arasında da aynı neşelendirme yolunu seçer. Bu sayede estetik zevki olmayan okuyucular da Akif'in şiirlerini seve seve okurlar, bitirmeden de ellerinden bırakmazlar. Ancak bu fıkraların, bu latifelerin sonu, şiirlerinin çoğunda mutlaka göz yaşından ibarettir. O, okuyucunun sürekli gülüşlerine tahammül edemez; ağlatır, ağlatır...“Mahalle Kahvesi” gibi, “Meyhane” gibi en geri halk tabakasının ruhlarına tercüman olan şiirleri bile böyledir. Kısacası Akif, eserlerinde mutlaka ahlâki ve sosyal gayeler gözetmiştir, gayesiz hiçbir şey yapmamıştır. Mehmet Âkif'in özel konuşmaları böyle değildir; özellikle milletin sevinçli günlerinde, sâfi neşeden ibarettir.²²

²⁰ “Nükte” maddesi, **Türk Dili ve Edebiyatı Ansiklopedisi**, Dergah Yayınları, c.7, İstanbul, 1990, s. 92-93.

²¹ Ağâh Oktay Güner, “Yahya Kemal'in Nükteleri”, **Tercüman**, 4 Ağustos, 1985.

²² Balıkesirli Hasan Basri Çantay, **Âkifname (Mehmed Akif)**, İstanbul, 1966, s. 40-41.

Sağlığında Âkif'le görüşüp konuşanlardan Mithat Cemal (Kuntay), "Redhouse'ın "letaif-i hicviye" ve "letaif-i istihza" diye tercüme ettiği İngilizce "humour" kelimesinin mefhumu, konuşurken ve yazarken Akif'te çok mizaçlaşan şeydi."²³ sözleriyle millî şairin "humour"a yatkın olan mizacına işaret ederken, Yusuf Ziya Ortaç ise, "Âkif kaba görünüşünün adamı değildi. Zarifti, hazır cevaptı."²⁴ demekten kendini alamaz.

Öte yandan merhum Âkif'in fıkralara, latifelere fazlasıyla ilgi duyduğunu belirten Hasan Basri, bunlardan mensur olanlarına şu örnekleri verir:

"Nasrettin Hoca" merhumun en nefis ve zarif hikâyelerini, fıkralarını zaman zaman söylerdi. İşte ikisi:

Hoca'ya gül gibi karın var, demişler, "evet, demiş, ben de hissediyorum. Çünkü dikenleri var!"

X

XX

Bir gün hocayı karısı döğmüş, merdivenden yuvarlamış, atmış. Gürültüyü duyan komşuları ertesi gün sormuşlar:

Hoca, bu akşam sizin evin merdiveninde müthiş gürültü oldu. Neydi?

Hoca:

- Gömleğim yuvarlandı, demiş!

- Amma yalan ha! Gömleğin de gürültüsü olur mu? denilince şu cevabı vermiş:

- Canım uzatmayın, içinde ben de vardım işte!"²⁵

Yine Hasan Basri Çantay merhum, Âkifname'sinde;

²³ Mehmet Âkif Ersoy, **Safahat**, Hazırlayan: Ömer Rıza Doğrul, 6. baskı, İstanbul, 1963, s. XXXV. [Eserin baş tarafındaki "Akif'in Sanatkâr Tarafı Hakkında Notlar" (s. XXV-LIV) kısmı Mithat Cemal Kuntay'a aittir.]

²⁴ Yusuf Ziya Ortaç, **Bir Varmış Bir Yokmuş Portreler**, 2. baskı, İstanbul, 1963, s. 64.

²⁵ Hasan Basri Çantay, a.g.e., s.42.

“Rahmetli Mehmed Âkif’de çok zengin ve çok zârîf fıkralar vardı. Bunlardan bazılarını nazma çekmiştir.” diyerek²⁶ “Safahat’dan Latîf Fıkralar” (s. 85-95) başlığı altında birkaç da örnek aktarır.

Âkif’in fıkradan hoşlandığını göstermek üzere, **Safahat**’taki manzum fıkralardan da ilginç bulduğumuz ikisini aşağıya almak, her halde uygun olacaktır:

ACEMİ SEMERCİ

Eşeklerin canı yükten yanar, aman derler,
Nedir bu çektiğimiz derd, o çifte çifte semer!
Biriyle uğraşıyorken gelir çatar öbürü;
Gelir ki taş gibi hâin, hem eskisinden iri.
Semerci usta geberseydi.. Değmeyin keyfe!
Evet, gebermelidir inkisâr edin herife.
Zavallı usta göçer birgün âkıbet, ancak,
Makâmı öyle uzun boylu nerde boş kalacak?
Çırac mı, kalfa mı, kim varsa yaslanır köşeye;
Takım biçer durur artık gelen giden eşeğe.^[*]
Adam meğer acemiymiş, semerse hayli hüner;
Sırayla baytarı boylar zavallı merkebler.
Bütün o beller, omuzlar çürür çürür oyulur;
Sonunda her birinin sırtı yemyeşil et olur.
“Giden semerciyi, derler, bulur muyuz şimdi?
Ya böyle kalfa değil, basbayağı muallimdi.^[**]
Nasıl da kadrini vaktiyle bilmedik, tuhaf iş:
Semer değilmiş o rahmetlininki devletmiş!”
Nasîhatım sana: Herzeyle iştigâli bırak;
Adamlığın yolu nerdense, bul da girmeye bak.
Adam mısın: Ebediyyen cihanda hürsün, gez;

²⁶ a.e. (aynı eser), s. 85.

[*] 1 Takım biçer: Ağaç yonar

[**] Vezin icâbı “basbayağ” şeklinde okunacak.

Yular takıp seni bir kimsecik sürükliyemez.
Adam değil misin, oğlum: Gönüllüsün semere;
Küfür savurma boyun kestiğin semercilere.”

X
X X
KIR AĞASI

Oruç sıcaklara gelmiş, Kır Ağası bakmış ki^[*]
Sabahlar akşam olur şey değil, bu, tiryâki;
Bütün gün esnemenen, hiddet etmeden bıkmış;
Al atla bağdaşarak “ya sefer!” demiş çıkmış.
Takım rahat, pala uygun, gazâ mübarek ola:
Tavuklu, hindili, köylerde haftalarca mola.
Refîki arpayı bulmuş, keser ferîh ü fahûr,
Bu dört öğün yeyip ister sonunda bir de sahûr!
Bedâva sofraya düştün mü, hoş geçer Ramazan;^[**]
Misâfirim diye insan mukîm olur ba’zan.
Nasılsa bir gece bir düş görür bizim yolcu;
Sabâhı bekliyemez, yok ya hâinin orucu;
Uyandırır ne kadar köylü varsa, der: Çabucak,
Gidin bulun bana bir zorlu düş yoracak.^[***]
Çarıkçı Emmi’yi sağlık verir cemâat de,
__Fakat sahûrda yatar, kalkamaz bu saatde.
Biraz sabırlı olun.
__Şimdi isterim, gelecek:
Ben öyle bekliyemem, kalkamaz demek ne demek?

Çarıkçı Emmi gelen halkı uğratur kapıdan.
İkinci def’a gelirler: __Ocağna düştük, aman,

[*] Sr Onüçüncü tefrikanın başı: SR c. 18 no. 466 s. 285, Kastamonu, 3 Rebiülahir 1339/ 13 Kânunievvel 1336(13 Aralık 1920).

“Kır Ağası” tâbiri vezin icabı “Kır Ağ’sı” şeklinde okunacak.

[**] “Bâd-ı hevâ” kelimesini söylendiği gibi okuyacağız: Bedâva. SR dipnot yoktur.

[***] “Düş yormak” rü’ya ta’bir etmek. SR dipnot yoktur.

Herif lâf anlamıyor, gel de sonra yat, haydi!
__Sabah sabah bu ne düşdür be? Görmez olsaydı!
Henüz yatağma uzandım, bakındı aksiliğe..^[****]
Gebermediydi ya!
__Sen git de söz geçir deliye!
Ne söylesen kızıyor.. Hak şaşırtmasın kulunu.
Adamcağız çıkar evden, tutar köyün yolunu,
Ki uyku sersemi tak der zavallının canına;
Düşer gelince nihâyet Kır Ağasının yanına.^[*]
__Aman be emmi!
__Ne var?
__Düş yorar mısın?
__Be adam,
__Biraz nefesleneyim, dur ki, yorgunum..
__Duramam.
__Neden?
__Fenama gider beklemek de..
__Vah! Vah! Vah!
__Bilir misin ki ne gördüm...
__Hayırdır inşallah!
__Yemek yiyip yatıverdim, tamam yarıydı gece,
Bir öyle hayvana bindim ki seçmedim iyice.
__Peki, o bindiğin at mıydı, anlasak, neydi?
__Bilir miyim? Yalnız dört ayaklı bir şeydi..
Katır mı desem? Eşek mi desem?
Öküz mü desem? İnek mi desem?
Al at mı desem?^[**] İdiç mi desem?
Koyun mu desem? Çepiç mi desem?
__Güzel..
__Biraz yürüdük..
__Geçtiğin nasıl yerdi?

[****]Metnin aslı(n)da “ocağma” ve “yatağma” şeklindedir.

[*] SR “Kır Ağ’sının” şeklinde okunacak.

[**] SR Al at: Kır at.

__ Nasıl mı verdi?.. Unuttum, görür müsün derdi?
Yokuş mu desem? İniş mi desem?
Uzun mu desem? Geniş mi desem?
Çorak mı desem? Çayır mı desem?
Sulak mı desem? Hayır mı desem?
__ Tamam! İlerde ne gördün?
__ İlerde bir kocaman, karaltı vardı..
__ Peki ismi yok mu?
__ Bilmem aman!
Ağaç mı desem? Kütük mü desem?
Duvar mı desem? Höyük mü desem?
Ağıl mı desem? Hamam mı desem?
Yıkık mı desem? Tamam mı desem?
__ Ya, sonra?
__ Karşıma, baktım, dikildi..
__ Kim?
__ Bir adam..
__ Tanıştınız mı?
__ O bilmem tanır mı, ben tanımam..
Babam mı desem? Kızım mı desem?
Hasım mı desem? Hısım mı desem?[*]
Çıfit mı desem? Gavur mu desem?
Şudur mu desem? Budur mu desem?
__ Uzatma, sen buluyorsun belânı Allah'tan..
Bu: Elde bir; yalnız pek seçilmiyor ne zaman..
Bu gün mü desem? Yarın mı desem?
Uzak mı desem? Yakın mı desem?
Yazın mı desem? Güzün mü desem?
Güzün mü desem? Yazın mı desem?**,[*]27

[*] SR “Hısım” ve “hasım” kelimeleri yer değiştirmiştir.

[**] SR Uzak mı desem, yakın mı desem,
Bugün mü desem, yarın mı desem,
Bahar mı desem, yazın mı desem,
Kışın mı desem, güzün mü desem!..

M. Akif'in nükte ve fıkra merakını buraya kadar anlatılanlar ortaya koymakla birlikte, belki onlardan daha fazla, özellikle kendi yaptığı nükteler göstermektedir. Bu itibarla onları da -tesbit edebildiğimiz kadarıyla- aşağıya almanın ve Akif'in çeşitli yönlerini yansıtan nüktelerini mümkün merteye belli başlıklar altında toplayarak sunmanın yararlı olacağını düşünüyorum.

1.Akif'in hazırcevap olduğunu; nükte, espri ve latife yapmaktan, takılmaktan, alaya almaktan, ince yergiden ve hak edenlere derslerini vermekten hoşlandığını gösteren örnekler:

Hasan Basri Çantay anlatıyor:

“Bir bütçe müzakeresi esnasında idi. Mazbata muharriri “me'murîn” diyeceği yerde “memu'reyn” demişti. Akif dayanamadı:

- Memu'reyn olsa balla kaymakla besleriz, dedi.*

(...)

X

X X

Âkif eski İstanbul hükümeti zamanında Maarif nezaretinin lügat komisyonu a'zalığına ta'yin olunmuştu. Reisleri de bir hoca idi. Hoca sarıksızlara bilmez gözüyle bakardı. Gerek Âkif olsun, gerek arkadaşı ve eski dostu büyük ve hakîm üstad rahmetli (Ferid Kam) olsun bu vaz'iyete tutulurlardı.

Bir gün hoca bir kelime hakkında ayağını dayadı:

- Ben “300” bu kadar senelik bir lügat kitabında gördüm; kelime dediğim gibidir! dedi.

Akif şöyle cevap verdi:

²⁷ Mehmet Âkif Ersoy, **Safahat**(Eski ve Yeni Harflerle Tenkitli Neşir),Hazırlayan:M.Ertuğrul Düzdağ, İz Yayıncılık, İstanbul, 1991. İlk manzume için 384-385; ikincisi için 365-368. sayfalar arasında bakılabilir. Ayrıca bunların başlıklı halleri için bakınız: Hasan Basri Çantay, a.g.e., Acemi Semerci: s. 89-90. Kır Ağası: s. 91-93.

* Me'murîn kelimesi Arap kaidesine göre (memurun) cemidir, memurlar demektir. Öbürü ise (tesniye) dir ki (iki memur)manasına gelir.

- Ben de bin senelik “Şeyhullüğa”^{**}’da kelimeyi şu dediğim şekilde buldum. O, kelimeyi istediği gibi hocaya kabul ettirmişti.

Ertesi toplantıda sıra “Ferid beye” geldi. Yine hoca bir kelime üzerinde fakat bu kerre haklı olarak, tevakkuf etti. “Ferid” dedi ki:

__Âkif bu sefer amelimizi^{***} hocanın ağzına uyduralım...

“Ferid” bey de çok nüktedan bir zâttı. Reis ondan sonra bir daha ağzını açamamıştır.

X

X X

Karşısında temerrüd (inat) eden ba’zı münevverlere:

- Durun ben size “Avrupa âyetleri” okuyayım, der mevzu-ı bahs olan mes’elede Avrupa âlimlerinin neler dediklerini hangi memleketlerde o mes’elenin ne suretle tatbik edildiğini sayar, döker nihayet muhatabını yola getirirdi. Üstâdın kafasında “Avrupa âyetleri” o kadar çoktu ki!...”²⁸

Akif’in söz konusu özelliklerini yansıtan nüktelerinden bazılarını da çok yakın arkadaşlarından olan merhum Eşref Edip’ten dinleyelim:

“Salih Efendinin hindisi

Üstad, Hilmi, ben, bir gün dergâhta oturuyorduk. Kapı vuruldu. Baktık, birinin elinde boynunu sarkıtmış bir hindi... Üstad:

- Tekkeye kurban geldi! dedi.

- Salih Efendi selâm söyledi. Bu hindiyi size gönderdi.

Hindi pek biçare, pek bitik bir halde idi. Üstad:

- Tedavî için mi? dedi.

Adamcağız bir şey anlayamadı. Üstad ilâve etti:

- Oğlum, sen bunu çabuk eve götür de ölmeden Salih Efendi kessin. Korkarım ki yolda can verecek.

Birkaç hafta sonra Salih Efendi bu hatasını tamir etmek üzere bir davet yaptı. Üstada mükellef bir ziyafet verdi.

** Tabî böyle bir kitap yok.

*** “Hareketimizi” demek.

²⁸ Hasan Basri Çantay, a.g.e., s. 42,43.

(...)

Çocuklarının yaramazlığı

Bir gün çocuklarının yaramazlığına kızmış da demiş ki:

- Mümkün olsa da şu iki çocuğu (Emin'le Tahir'i) verip uslu bir çocuk alsam!..

Köy hocası, bir gün oğlu Emin'i sol eli ile yazarken görünce:

-A, üstad, oğlunuz solakmış! Demiş. Üstad hemen cevabı vermiş:

-Evet, hem solak, hem salak!

(...)

Üstad avukat Şakir beyi çok severdi. Şakir için: O, çok merd adamdır, derdi.

Onu görünce : - Aldanma ki avukat sözü elbette yalandır! diye lâtife ederdi.

(...)

Ak kuyruk mu kıl kuyruk mu*

Çengel köyünde oturduğu zamanlar üstada bir çay ziyafeti vereyim, dedim. Bana biraz çay hediye göndermişlerdi. Bursalı merhum Tahir bey de vardı. Çok itina ile pişirdim. Fakat rengi acayib bir şey oldu. Üstad bir yudum çekti.

- Vahyî dedi, bu ne çayı?

- Halis Ak kuyruk, dedim.

Güldü: - Vahyî bu Ak kuyruk değil, halis kıl kuyruk!

Meğer bizim çay yerli çayı imiş. Hayli güldük.

(...)

Ne kadar yürüyebilirdi?

Üstad yürümeyi çok severdi. Bir gün kendisine sordular:

- Günde kaç saat yürüyebilirsiniz?

- Yataktan kalkıp tekrar yatıncaya kadar! dedi.²⁹

* Bu nükteyi Akif'le bizzat yaşayan muallim Vahyî anlatmaktadır. A.G.

²⁹ Eşref Edip, **Mehmed Akif** (Hayatı-Eserleri ve Yetmiş Muharririn Yazıları), c.1, 2. baskı, İstanbul, 1962, s. 176, 219-220, 354, 322, 323.

M. Akif'in buraya alınabilecek nüktelerinden bazılarını da, Mithat Cemal Kuntay'ın anlattıkları arasında rastlıyoruz. "Akif'in Sanatkâr Tarafı Hakkında Notlar" başlıklı yazısında Mithat Cemal, şu ilginç nüktelere yer verir:

"Ziraat Nezaretinde memurken, baytar sıfatıyla devlete beygir almaya Adana'ya gittiği zaman, bilârd o oynayan poturlu insanlar için şu beyti söyleyecek:

Ayran daha midesinde kaynar

Kalkmış da teres bilârd o oynar.

İstibdatta bir gün de, Halkalı Ziraat Mektebindeki hocalığına gitmek için Sirkeci'den ikinci vakti bindiği şimendiferde gençler arasında şöyle bir muhavere duyacak:

- Azizim sen bu sabah kaç trenini aldın?
- Filân treni aldım. Sen?
- Ben de filân treni aldım.

Yerli dilimizi rahatsız eden "tren almak" tercümesine sinirlenen Akif, hiç tanımadığı bu gençlere şöyle diyecek:

- Çocuklar, o treni daha hükümetiniz alamadı, siz nasıl aldınız?

(...)

Kendi eserlerinden ziyade, başkalarının eserleriyle meşhur olan şair Mustafa Reşit, Âkif'e soracak:

- Hangi eserimi beğenirsiniz?

Âkif: - Müntehâbâtınızı!... diyecek."³⁰

M. C. Kuntay, **Mehmet Akif** adlı kitabının çeşitli yerlerinde de şairden nükteler nakleder. Bu eserinde Mithat Cemal'in anlattığına göre, Akif Avrupa seyahatinden dönmüştür. M. Cemal sorar:

- Berlin'de ne var? Ne oluyoruz?

Akif:

³⁰ Mehmet Akif Ersoy, **Safahat**, Hazırlayan: Ömer Rıza Doğrul, 6. baskı, İstanbul, 1963, s. XXXI.

- Ne olacağız, der; Berlin'e gittim, elçimiz Kuran'a tefsir yazıyor. İstanbul'a geldim; Fatih'te hocalarımız siyaset konuşuyor. Ne olacağız, artık anlarsın.³¹

Bu arada sözü Akif'le tanışıp, görüşen, tatlı bir üslupla ondan birkaç nükte sunan Yusuf Ziya'ya bırakmak yerinde olacaktır:

"(...) Bir gün, Neyzen Tevfik'e öğle yemeğine dâvetlidir. Gider. Berbat bir han odası. Sofraya oturmadan önce muslukta elini yıkar. Neyzen havlu getirir. Ama Akif silmek istemez, havada biraz salladıktan sonra mendi(li)ni çıkarır. Neyzen havluda kurulaması için zorlayınca:

- Yoook Tevfik, der, şimdi gıcır gıcır temizledim, kirletmem!

X

X X

Safahat şairinin damadı Muhiddin Bey, bir otomobil şirketinin acentesiydi. İş yüzünden her gün o ilden o ile gezip duruyordu. Ona yazdığı mektupta:

"Süpürge bilmesinden farkın yok. Çat şuradasın, çat burada... Nereye, hangi adrese mektup göndereceğimi bilmiyorum ki..." diyor.

X

X X

Meşhur bir edibimizin cinsî hayatına dair yüz kızartıcı sözler söylenirdi. Hatta bu sözleri yalnız başkaları değil, kendisi de söylerdi. Bir gün:

- Yahu, dedi, bu adam kendisine iftira ediyor, övündüğü kadar edepsiz değil!³²

Âkif'in bu başlık altına dahil edilebilecek nüktelerine eserlerinde rastladığımız başka yazarlar da vardır. Tekrara düşmemek kaydıyla bunlardan bazıları da şöyle sıralanabilir:

³¹ Mithat Cemal (Kuntay), **Mehmet Akif** (Hayatı-Seciyesi-Sanatı), 2. baskı, T. İş Bankası Kültür Yayınları, Ankara, 1990, s. 176.

³² Yusuf Ziya Ortaç, **Bir Varmış Bir Yokmuş Portreler**, 2. baskı., İstanbul, 1963, s. 64-65.

M. Akif, yürümei çok yararlı bir spor sayar, gerektiğinde çok uzak mesafeler bile onun gözünü korkutamazdı. Şaire göre Sarıgül'den Küçükçekmece'ye rahatlıkla yaya gidilebilirdi. Hatta Edirne'ye bile... Zira ona göre Edirne de Küçükçekmece gibi hemen şuracıktaydı.

Halkalı Ziraat Mektebinde öğrenci iken ona sorarlar:

- Şimendüferde kaçınıcı mevki ile geliyorsunuz?

- Dördüncüyle...

Buradaki dördüncü mevkiin anlamı, yaya gitmektir.¹⁴

X

X X

Beylerbeyi civarında oturduğu yıllarda Akif, zaman zaman bir dostu tarafından hediye edilen eşekle iskeleye iner ve eş-dost ziyaretleri yapardı. Muhtemelen bu hayvanın inatçılığından gözü hayli korkmuş olmalı ki, inatçılığı ile tanınmış bir yakını manzume yoluyla ağır bir dille şöyle yerer:

Öyle eşektir ki bâlâsındaki teşdidinin

Alet-i timara benzer lâ-yuad dendanı var.

(Anlamı: Öyle eşektir ki, üstündeki timar aletine benzeyen şedde işaretinin sayısız dişi var.)¹⁵

X

X X

M. Akif, Beylerbeyi Ziraat Mektebinde çalıştığı sıralarda, aynı şubenin şefi olan ve tutumluluğu ile tanınan zengin bir arkadaşının eşeğine ara-sıra biner, dostlarını ziyaret edermiş. Bir gün eşeğin sahibine şöyle takılır:

- Beyefendinin eşeği hep ağaç yaprakları yiyerek yaşamaya alıştığı için, arpayı gösterdiğimde tanıyamadı.¹⁶

X

X X

¹⁴ Vehbi Vakkasoğlu, **Mehmed Akif**, 2. baskı, İstanbul, 1976, s. 233-234.

¹⁵ Hilmi Yücebaş, **Bütün Cepheleriyle Mehmed Âkif**, İstanbul, 1958, s. 166. (Bu nükte, N. Artam'dan nakledilmiştir.)

¹⁶ Vehbi Vakkasoğlu, a.g.e., s.228.

Mehmet Şevket Bey'in babası Hacı Besim Efendi, hâli vakti yerinde, fakat meşhur cimrilerdendir.

Hacı Efendi bir gün hastalanır. Mehmet Akif Bey ziyaretine gider. Hasta çok mecalsiz bir vaziyettedir.

Akif:

- Hacı Efendi sizi zayıf görüyorum. Bir tavuk kestirseniz, çorba falan yapılsa...

Hacı Efendi:

- Akif Bey, siz ne diyorsunuz? Dünyanın bin türlü hali var, para-pul harcamağa gelmez.

Bunun üzerine Akif:

- Hacı Efendi! Dünyanın bin türlü halinden birçoğu sizin başınıza gelmiş. Daha ne bekliyorsunuz? demekten kendini alamaz.¹⁷

X

X X

M. Akif, Baytar Mektebi'nde müdür yardımcısı olarak çalışırken muhasebeden gelen bir yazıyı anlayamaz. Yazıyı kaleme alan Salih Efendi'ye ulaşarak, yazıda ne demek istediğini sorar.

Salih Efendi:

- İki türlü mana çıksın diye böyle yazdık efendim deyince, Akif dayanamaz ve der ki:

- Siz neler söylüyorsunuz, efendi? Biz bir türlü mana çıkaramadık!...¹⁸

X

X X

Güzel sesli mevlüthanlardan biri, mevlüt okurken bir çok yanlışlar yapar; hatta "Muhammed" ile "Mustafa"nın yerlerini bile değiştirir.

Mevlüd bitince M. Akif:

- Bu değişikliklerle vezin dahi bozulur, diye uyarıda bulunmak ister.

¹⁷ Etem Çalık, Şair ve Yazarlarımızdan Nükteleler, İstanbul, 1993, s.129-130

¹⁸ a.e., s.131.

Mevlûthan:

- Sen ne bilirsin? Onu bana hocam öyle öğretti, deyince Akif gülererek:

- Hocan da sen de az cahil değİlmişsiniz! der.¹⁹

X

X X

M. Akif, yapmacıklık jest ve mimiklerle şiir okuyanlardan hoşlanmazdı. Bir gün, bu özelliklere sahip biri, Akif'in "Bülbül" şiirini Tâcettin Dergâh'ında okur. Şair şiirinin okunuşunu hiç beğenmez. Tam o sırada, bu okuyuşu nasıl bulduğunu soran birine Akif der ki:

- Bu bülbül bizim Bülbül'e benziyordu ama, ne kanadı kaldı ne kuyruğu!²⁰

X

X X

Hamdullah Suphi Tanrıöver İstiklâl Marşı'nı ilk defa Meclis kürsüsünden okuduktan sonra:

- Çok heyecanlandım, nasıl okuduğumu bilemedim, demiş.

Akif ise şu cevabı vermiş:

- Öyle güzel okudunuz ki, ben bile beğendim.²¹

X

X X

Zamane gençlerinden biri güya M. Akif'i zor durumda bırakmaya çalışarak ona şöyle bir soru yöneltir:

- Affedersiniz, siz baytar mısınız?

Akif hiç istifini bozmadan:

- Evet, bir yeriniz mi ağrıyordu? der.²²

X

X X

¹⁹ a.e.,s.133.

²⁰ Vehbi Vakkasoğlu,a.g.e.,s.229.

²¹ Etem Çalık a.g.e.,s.137.

²² a.e.,s.136.

Avrupa'ya tahsile gidip döndükten sonra, bize ait bütün değerleri hor gören gurur abidesi birine Akif, şunları söyler:

- Siz insanlara eskiden Fâtilh minaresinden bakardınız, Şimdi Eyfel Kulesi'nden mi bakıyorsunuz?²³

X
X X

Fransızca kelimelerle konuşmanın Avrupaîlik sayıldığı yıllarda bu durumu Mehmet Akif, manzume yoluyla şöyle yermiştir:

“Ayağımı ezdin adam... Patlıyor musun ne zorun?”^[*]

- Vurursam ağzına!...

- Yâhu! Gürültünüz ne? Durun!

- Yavaş be!

- Çüş be! Gözün kör mü?

- Pardon.

- İllâllah!

- Nasıl ki çıktı şu “pardon” eşeklik oldu mubah!”²⁴

X
X X

Mehmet Akif görevli olarak Berlin'e gitmiştir. Orada tanıştığı bir Alman kadını:

-Affedersiniz, sizin şair olduğunuzu duydum. O halde merhametli bir kalbinizin olması lâzım. Diyorlar ki, memleketinizde kadınları içeri kilitler, sokağa çıkmalarını engellemişsiniz. Onlara acımıyor musunuz? der.

Bu acayip sual karşısında Akif acı acı gülümsemiş ve şu cevabı vermiştir:

²³ aynı yer.

[*] Metinde de “ayağımı” şeklinde yazılmıştır.

²⁴ a.e.,s.137. Manzumenin aslı için bakınız: M.A. Ersoy, **Safahat** (Eski ve Yeni Harflerle Tenkidli Neşir), Hazırlayan: M.Ertuğrul Düzdağ, İstanbul, 1991, s. 299-300.

- Yalanınız yok, yanlışınız var madam. Biz kadınlarımızı içerden dışarı çıkarmıyor değiliz; fakat dışarıdan içeriye alamadığımız çoktur!²⁵

X

X X

Mehmet Akif Berlin'den döndüğünde sormuşlar:

- Berlin'de ne var ne yok, Üstad! O da şöyle cevap vermiş:

- Ne olsun, gördüğüm kadarıyla yaşayışları dinimiz gibi, dinleri yaşayışımız gibi.²⁶

X

X X

Mehmet Akif Mısır'da iken yakın dostu Ferit Bey ona bir mektup bile yazmaz. Ancak Akif'in annesi İstanbul'da vefat edince ona bir başsağlığı mektubu gönderir. Bu mektuba cevap veren nüktedan Akif, şunları yazar:

- Yahu, senden ses seda çıkması için, bizim evden cenaze çıkması mı lâzımdı?²⁷

X

X X

Mehmet Akif hastanedeyken, Ferit Bey onu ziyarete gider. Sohbet ederlerken Akif güler ve dişleri bütün beyazlığı ile ortaya çıkar. Ferit Bey:

- Aman üstad, ne kadar beyaz dişlerin varmış, der.

Akif düşünmeden şu cevabı verir:

- Ben sana şimdiye kadar dişlerimi hiç göstermedim.²⁸

X

X X

M. Akif, hasta yatağında yatmaktadır. Kendisini ziyarete gelenler arasında kelle-kulak yerinde, iri-yarı, göbekli bir adam vardır.

²⁵ Hilmi Yücebaş,a.g.e.,s.178.(Bu nükte, N. Artam'dan aktarılmıştır.)

²⁶ Etem Çalık,a.g.e.,s.137.

²⁷ Hilmi Yücebaş,a.g.e.,s.166.(H. Yücebaş, bu nükteyi de N. Artam'dan aktarmıştır.)

²⁸ tem Çalık,a.g.e.,s.132-133.

Akif bu tanımadığı ziyaretçiyi görünce yatakta ayaklarını toplar; hürmetkâr bir vaziyet alır. Herhalde mühim ve alim bir adam olmalı diye düşünür.

Biraz hoşbeşten sonra vakur misafir sorar:

- Üstat, sizden uzun zamandır zihnimi kurcalayan bir mesele hakkında fikir danışmaya geldim...

- Buyurun!...

- Eleğim-sağmanın (gökkuşağı) altından geçen kızlar erkek; erkekler de kız olurmuş. Ya hünsa geçerse ne olur? (Hünsa, hem erkek, hem de kadın özelliği taşıyana denir.)

Mehmet Akif yatağına rahat rahat uzanır ve:

- Bu sualden sonra ayaklarımı istediğim kadar uzatabilirim! der.²⁹

2.Şairin açık sözlü olduğunu ortaya koyan nükteler:

İlk örnekleri H. Basri Çantay'dan aktaralım:

“İstanbul'da ihtikârların (vurgunculuk, karaborsacılık), su-i istimallerin fevkalade revaç bulduğu rezalet devirlerinde Akif'in dostlarından biri haksız yere azlediliyor.

Bu zât bir gün sevinerek geldi, dedi ki:

- (.....) Benim için nâzıra (bakan) tavsiyede bulunmuş, namuslu adamdır, muktedir adamdır demiş. Artık bekliyorum.

Âkif, “Ne demiş, ne demiş?” diye sordu. O zât aynı kelimeleri tekrarlayınca dedi ki:

- Desene artık sana me'muriyyet haram! O adam neye “Efendim ... sizdendir, sizin gibi her şeyi yapar, dememiş? cevabını verdi.

X
X X

²⁹ Hilmi Yücebaş,a.g.e.,s.165.

Mecliste safvetiyle, gürlekliliyle meşhur ve çok sevimli bir arkadaşımız vardı, hemen her gün birer şiir yazar, kendisine mahsus edâsiyle üstadın önünde gür sesle okurdu.

Bir gün üstad dedi ki :

- Bizim (.....) def'i hâcet eder gibi 24 saatte bir şiir çıkarıyor!

X

X X

İstanbul'da üstâdım Akif'e:

“Süleyman Nazif”le aranız nasıl? diye sordum, şu cevabı verdi:

- Şeytan kulağına kurşun!

X

X X

(...)

Onun çok eski, çok candan bir dostu vardı. Hem iyi sevişirler, hem bir araya geldiler mi mutlaka kavga çıkarırlardı. Bir gün o kıymetli dostu hakkında dedi ki:

- (.....) Evvelce yüzde doksan dokuz neşve, bir humar (içki sonrasındaki baş ağrısı, sersemlik) idi. Şimdi ise bir neşve, doksan dokuz humar oldu.”³⁰

Burada sözü merhum Eşref Edib'e bırakalım:

“Gölgeleri tab'ederken

(Gölgeler)'i bastırırken üstad, çok yorulmuşdu. Kitabı basan matbaanın adı (Matbaatüş Şebab) dır.

- Şeyyebetni Matbaatüş Şebab, diyordu. (Yani) şu gençlik matbaası beni ihtiyarlattı.

(...)

Arapça takriri

Mısır darülfununda yeni ders vermeğe başladığı zaman sordum:

- Nasıl, Arapça'yı kolaylıkla takrir edebiliyor musunuz?

³⁰ Hasan Basri Çantay, a.g.e., s.41-42,43.

* “Gölgeler”, **Safahat**'ın yedinci kitabıdır. A.G.

- Derse başladığım zaman talebeye (ş)öyle dedim: Siz benim Araççama gülmeyin. Ben de sizin Türkçenize gülmeyeyim... Geçinelim (gitsin)!

(...)

Şiir Anadolu mektubu değildir

Sebilürreşad'ı neşrettiğimiz sırada bir aralık üstadın şiirleri uzunca fasılaya uğradı. Bir gün birader –Mehmed Fevzi- dedi ki:

- Üstad, hayli zamandır şiirleriniz çıkmaz oldu. Biz her hafta şiirinizi bekliyoruz.

Çenesini avucunun içine alıp düşünmekte olan üstad, şöyle bir güldükten sonra bize dönüp dedi ki:

- Mehmed şiir yazmayı Anadolu mektubu zannediyor galiba!³¹

3.M.Akif'in minnet yüküne tahammül edemeyişi, sözüne sadakati, cömertliği, yardımseverliği, ileri düzeydeki vefa duygusu, kadirşinaslığı, celallenme derecesinde şahsiyetine düşkünlüğü ve dürüstlüğe önem verşi gibi yüksek ahlakı ile ilgili olanlar:

Akifname'de rastladığımız aşağıdaki bilgiler; onun minnet yükü karşısındaki tavrını,sözüne sadakatini ve cömertliğini ortaya çıkaran oldukça ilginç örneklerdir.

İlk iki olayı Fatin Gökmen nakletmektedir:

“Harb-i Umumi'nin orta zamanlarına tesadüf eden bir gün idi. Beyazıt'te karşılaşmıştık. “Aman,dedi,ne iyi tesadüf.” Gösterdiği arzu üzerine Çakmakçılardan köprüye iniyorduk. Yolda dedi ki: “Hoca, -merhum bana böyle hitab ederdi-sana en hicranlı bir günümü anlatacağım: Muharebenin umumu belvâ (keder,gam,felaket,ızdırıp) halinde bizim Sebil'i (Sebilürreşad mecmuası) de müşkül vaz'iyete koydu. (.....) den biraz yardım istemeyi kararlaştırdım. Ara sıra

³¹ Eşref Edib,a.g.e.,s.252,246,257-258.

tesadüf ettikçe bana iltifat eder ve mecmuaya hürmet gösterirdi. Yazıhanesine gittim. Beni kabul edişi beklediğim tarzda olmadı. Rum tüccarından olduğunu anladığım iki adamla bir iş üzerine konuşmasına devam etti. Bu konuşmalar uzun sürdü. Sıkıldıkça sıkıldım. Nihayet onları uğurladı ve bana dönerek "Hayrola bir emriniz (mi var)?" dedi. Tasarladığım kısa bir mukaddime yarı olmadan sözümü keserek birdenbire "Lâfın kısası, para mı isteyeceksin?" demez mi! Bu dört kelime bana dört tarafımdan saplanmış dört süngü gibi geldi, sendeledim. Güç hâl ile kendimi topluyarak: "Hayır! Öyle bir maksat üzerine gelmedim. Umumî sefaleti, umumî yoksulluğu anlatmaya girişmem servetinize daha büyük kıymet vermeniz ve kendinizi daha büyük görmenez içindi!" dedim ve çıktım. Bütün ömrümde hissettiğim ve hatta hissedeceğim acılar toplansa, bu bir lahzada hissettiğim acıyı unutturamaz."

X

X X

(...)

"Âkif'in bence en bariz vasf-ı mümeyyizi söze verdiği kıymet idi. Merhum "İnsanın mahiyeti söylemek değil, sözünü tutmaktır." derdi. Sözüne kıymet vermeyenlere insan nazarı ile bakmazdı. Verdiği söze ne derecede riayet ettiğinin ve kendine verilen sözü ne kadar kıymetli gördüğünün bir nümunesi olmak üzere aramızda geçen bir vakayı anlatayım: Ben Vanî köyünde oturuyordum. Kendisi de Beylerbeyi'nde. Bir gün öğle yemeğini bende yemeyi kararlaştırmıştık. Öğleden bir saat evvel bana gelecekti. O gün öyle yağmurlu, boralı bir hava oldu ki her taraf sel kesildi. Merhum yürümeği severdi. Havanın bu haliyle karadan gelemeyeceğini tabî gördüm. Miâddan biraz önceki vapurdan çıkmadı, diğer vapur bir buçuk saat sonra gelecekti. Yakın komşulardan birine gittim. Vapur gelmeden geleceğimi de hizmetçiye söyledim. Yağmur devam ediyordu. Vaktinde evime döndüm, bir de ne işiteyim, bu arada sır(ı) sıkılam bir halde gelmiş, beni evde bulamayınca hizmetçi ne kadar ısrar ettiyse de durmamış, "Selam söyle" demiş, o yağmurda dönmüş gitmiş! Ertesi gün kendini gördüm. Vaziyeti anlatarak özür

dilemek istedim. Dinlemedi, “Bir söz ya ölüm veya ona yakın bir felaketle yerine getirilmezse mazur görülebilir” dedi. Benimle altı ay dargın kaldı!”³²

Bu sefer anlatan merhum Çantay’dır:

“Hiç unutmam: Bir akşam bizi Ankara’da evine çay içmeğe çağırmıştı. Biz gitmek üzere iken o, koşa-koşa bize geldi, dedi ki:

“- Bu akşam çayı sizde içeceğiz.”

Ben tabîî memnun oldum. Fakat, bunun sebebini de anlamak isterdim. Sordum. Gülerek dedi ki:

“- Bizim odanın kilimini bir fakire vermişler!”

O oda ki mefruşatı zaten o tek kilimden ibaretti ve o tek kilimi bir fakire veren de kendisi idi!

X

X X

Müdhîş bir kış günündeyiz. Âkif’i kır bir ceketle görüyoruz. Üşüyor. Hissettirmemeye çalışıyor. Tahkîk ettim; paltosunu evinin kapısına gelen çıplak bir fakîre giydirmiş!

(...)

Âkif cimri zenginlere “ağniyâ-yı sâbîrînden”; cömert fakirlere de, “fukarâ-yı şâkirînden...” derdi.³³

Hem cömertlikte, hem de söze verdiği kıymet ile vefa duygusunda ulaştığı noktayı –Mithat Cemal’den özet olarak aktarılacak – şu olay gözler önüne sermektedir:

Meşrutiyet yıllarında, amiri Abdullah’a yapılan haksızlık karşısında Akif dayanamamış, Ziraat Nezareti’ndeki memuriyetinden istifa etmiştir. Beylerbeyi’ndeki evinde kıt kanaat geçinebilmektedir. O zamanlar Mithat Cemal, cuma sabahları M. Akif’le kitap okumaya gitmektedir. M.Cemal bu gidişlerinden birinde haneye üç çocuğun daha eklendiğini fark eder. Sekiz çocuklu evde çalışmalarını güçleşince, sonradan gelenleri kastederek, Mithat Cemal:

³² Hasan Basri Çantay, a.g.e., s.247-248, 246.

³³ a.e., s.33, 42.

-Kim bu yavrular? diye sorar.

Akif'ten:

“-Çocuklarım” cevabını alır.

Bunun üzerine Mithat Cemal şaşırır ve birkaç hafta içinde aileye katılan üç çocuğun sırrını çözmeye çalışır. Nihayet Akif yıllar önce Baytar Mektebi'nden sınıf arkadaşı Hasan Efendi ile yaptığı antlaşmayı açıklamak zorunda kalır. Arkadaşı ile birbirlerine verdikleri söze göre, kim önce ölürse ölenin çocuklarına sağ kalan bakacaktır. Hasan Efendi vefat etmiş, Akif de mukavelenin hükmüne uymuştur... Halbuki o sıralar Akif'in maaşı bile yok, ama kendine ait beş çocuğu vardır!..³⁴

Onun kadirşinaslığını ilki Mithat Cemal'e , ikincisi ise Eşref Edib'e ait olan hatıralardan öğreniyoruz:

Edirne'deki Selimiye Camii'nin minaresinden adamın biri, bir sabah ezanı okur. Bu ezanı Akif Karaağaç'ta duyar. Bu sesin sahibi Bursalı Hafız Emin'le o sabahtan sonra Akif, artık dosttur; ve onun adı artık “bizim Bursalı”dır.

Edirne'den İstanbul'a dönünce de Akif'in ufak evi, “Bursalı”yı gece gündüz misafir edecek kadar büyüktür. “Bursalı” da, Akif istiyor diye her gece bitmeyen bir sesle şarkıya başlar, sabaha kadar devam eder.

Bu lütufları Akif kendi tarzında karşılıksız bırakmaz. Mevlitlerde okusun diye “Bursalı”ya “Naat”lar yazar.

(...)

Akif bu sesi nasıl seveceğini bilemez ve onu Keçecizade İzzet Molla'nın bir nüktesiyle takdir eder:

- Bursalı'yla ben, bir birimizi tamamlarız; o, okur, ben yazarım, ikimiz okur yazar bir adam oluruz; Keçecizade ile Yesarizade gibi.³⁵

X

XX

³⁴ Mithat Cemal,a.g.e.,s.248-249.

³⁵ a.e.,s.182.

Rahmetli A.Hâmit Tarhan, **Hâkan** adlı eserini Şerif Muhyittin Beyle Akif'e göndermiş ve baş tarafına şunları yazmış:

“Türk’ün en büyük şairi muhibb-i azizim Akif Beye”

Yazarken de demiş ki:

- Hakikaten böyledir. Bunu bütün samimiyetimle yazıyorum.

Merhum Akif de Abdülhak Hamit Beye ithaf ettiği **Safahat**'ın baş tarafına:

“Ümmetin en büyük velinimet-i irfanı Abdülhak Hamid Beye” diye yazmıştır.³⁶

Hasan Basri Çantay'ın anlattığı aşağıdaki iki vaka ise Akif'in şahsiyetini ve onurunu nasıl koruduğunu göstermeleri bakımından son derece manidardılar:

“Umumî seferberlik zamanı idi, Âkif bir arkadaşı ile birlikte oturmuş, kuru fasulye aşırı yiyordu. Nezâret erkânından biri çıkageldi. Selâm tebliğ etti. Yazılarında o derece ileri gitmemesini nâzikçe söylemek istedi, Âkif pürhiddet dedi ki:

-Nâzırına söyle; kendilerini düzeltsinler! Bu gidiş devam ettikçe bizi susturamazlar. Ben fasulye aşırı yemeğe râzı olduktan sonra kimseden korkmam!”³⁷

X

XX

(...)

“Onun Ticaret ve Ziraat Nezareti Umur-ı Baytariye müdür muavinliğinden de pek garip bir sebeple istifa edişi vardır: Nazır bir hıristiyandı. Bu kadar zaman olmuş, Âkif'in adını öğrenememişti. Âkif iş için günde birkaç defa Nazırın yanına girer, her girişinde Nazır ona: “Âtîf efendi” diye hitap eder, Âkif de: “Benim adım Âtîf değil, Âkîf'tir” derdi. Bir gün yine böyle bir hitap ve tashihten sonra Nazır: “Yâ, öyle mi Âtîf efendi” demez mi?! Âkif: “Altı aydan beri henüz

³⁶ Eşref Edib, a.g.e., s.264.

³⁷ Hasan Basri Çantay, a.g.e., s.31.

benim adımı bile öğrenmeyen bunak bir Nazırın maiyetinde çalışmam” der ve istifasını verir!”³⁸

Diğer taraftan bir kaynakta verilen bilgiye göre Akif ,iki yüzlü insanlardan nefret ederdi. Ne var ki bir gün arkadaşlarından birine:

-“İki yüzlüleri artık sever oldum, çünkü yaşadıkça yirmi yüzlü insanlar görmeye başladım.” demekten kendini alamaz.³⁹

4.Dinî ve millî değerlere bağlılığını gösterenler:

Buraya alınabilecek pek çok örnek bulunmaktadır.⁴⁰ Dikkat çekici birkaç tanesini aktarmak herhalde yetecektir.

M. C. Kuntay’ın anlattığına göre Akif, Mısır’da geçirdiği bazı Ramazanlarda hatimle teravih kıldırır, ancak kimi zaman cemaat bulamaz ve oğlu Tahir’in önüne geçip imam olur. Fakat hatimle kıldırılan bu teravih namazlarının uzaması halinde karşılaştığı sonucu Akif şöyle ifade eder:

- Bazen arkama dönüp bakıyordum, o da kaçmış.

X

X X

Akif Mısır’dan dönmüş ve ölümünden birkaç ay önce hasta olarak yatmaktadır. Ziyaretine gelenlerden biri ilim meraklısıdır ve çeşitli sorular yöneltmektedir. Bir ara Kur’an tercümesinin akıbetini de öğrenmek ister. M. Akif misafirinin bu merakını da tatmin eder. Gerisini M. Cemal’den dinleyelim: “Tercümeyi bitirmişti, bastıracaktı. Hatta karar vermişti bir ilmî heyet tetkik edecekti. Ve Mevlâna Mehmet Ali’nin İngilizce Kur’an tercümesi gibi ipek

³⁸ Hilmi Yücebaş,a.g.e.,s.174. Yukarıdaki metin, H. Yücebaş tarafından aktarılan, H.B.Çantay’ın “Âkif’e Ait Hâtıralar”(Fetih,27.12.1957)başlıklı yazısında geçmektedir.

³⁹ Etem Çalık,a.g.e.,s.135.

⁴⁰ Diğer nükte ve hatıralardan sadece bir kaynakta geçen bazıları için bakınız: Vehbi Vakkasoğlu, a.g.e., s. 225-227, 230, 231, 234-235.

kağıtlara bastırarak, ortaya metni, etrafına tercümesi konacaktı.” Ve ilave etti:

- Hattâ beyaz etmiştim.

Misafir daha fazla merak etmek fırsatını buldu ve sordu:

- Niçin bastırmıyorsunuz, mademki beyaz da etmişsiniz?

- Beyaz etmiştim ama gün geçtikçe yine kenarları simsiyahtı.

Katî şeklini verdim sandıktan sonra yine düzeltiyordum. Bazı bir tek kelimenin daha iyi mukabilini buluyordum, o zaman bütün Kur’an’da bu kelimenin tercümelerini baştan başa değiştirmek lâzım geliyordu.

Misafir bu lüzumsuz titizliği anlamayan gözlerle susuyordu. Akif anlatmaya mecbur oldu:

- Bir lisan ki bir kelimesi bir sigası hep birden hem zat, hem zaman, hem mekân ifade eder; bunun başka bir lisana tercümesi nasıl kabil olur?

Hülâsa bu Kur’an tercümesi Akif’in gözünde bir türlü bitmiyordu.

- Tercüme bitti ama, diyordu tashihi bitmedi; bakalım o mu benden evvel bitecek, ben mi ondan evvel.”⁴¹

Şairin mukaddesatına bağlılık derecesini ortaya koyan ilginç bir başka örneği de H. Basri’nin ifadelerinden izleyelim:

“Hiç unutmam: Samih Rif’at bey merhum^[*] üstadın sevemediği bir adamı koluna takarak – güyâ Âkif’le barıştırmak için – onun bulunduğu bir yere getirmişti. Üstad o zatı karşıdan görür görmez yayından boşanmış ok gibi dışarı fırladı. Bir daha dönmedi. Ben bu yaptığının iyi olmadığını söylediğim zaman şöyle cevap vermişti:

-Evet, ayıp ettim. Sâmih buna meydan vermeyecekti. Benim o adamla zorum yok. Fakat mukaddesâtıma söğdü o. Basri, Basri, o benim evladımı öldürseydi belki afvederdim. Haanümânımı söndürseydi yine afvedebilirdim. Daha ileri gideyim. Alâmeleinnâs

⁴¹ Mithat Cemal, a.g.e., s. 196, 197-198.

[*] Âkif’in meftûnu idi. (Divan-ı lügat-i türk) ü, Maârif vekaleti adına, berâberce terceme etmişlerdi. Vekâlet Sâmih beye de, Âkif beye de dörder yüz lira ücret vermiş, fakat Âkif bey kendi hissesini Sâmih beye devretmişti. O değerli terceme Vekâlet kütüphanesine konulmuştu. Ne oldu bilmem.

(herkesin önünde) benim yüzüme tükürseydi yine geçebilirdim, mâdem ki bana gelmiştir ve onu aziz bir dostum getirmiştir. Fakat o, benim mukaddesâtıma söğdü, mukaddesâtıma söğdü!”⁴²

Mehmet Akif merhumun – zaten genelde teslim edilen – vatan sevgisini ve milli hassasiyetini aşağıdaki iki çarpıcı örnek herhalde yeterince yansıtmaktadır. İlki için N. Artam’ın ifadelerine başvuralım:

“Balkan Harbinin felaketli günlerinden birisinde bir tanıdığı Akife **Safahat**’ın birinci cildinde hemşire zadesi Selma için yazdığı bir mersiyeden bahsederek:

-Ne içli bir yazıdır o, demişti, tekrar tekrar okur, hâlâ zevk alırım.

O zaman Akif’in daima parlak gözlerine bir düşünce bulutu inmiş ve şair şu cevabı vermişti:

-Şimdi hısım akraba, çoluk çocukla meşgul olmağa gönlümüzün tahammülü yok; vatan yanıyor!”⁴³

İkinci çarpıcı örnek, on bir yıl ayrı kaldığı vatanına Mısır’dan hasta olarak döndükten sonra, hastane odasında bitkin bir vaziyette kendisi ile yapılan röportaj sırasında karşımıza çıkıyor. Sözü burada konuşmayı yapan Kandemir’e bırakmak isabetli olacaktır:

“(…) Sonra yavaşça soruyorum:

-Özledin mi bizi üstad?

Dudaklarını hiç kıpırdatmasaydı, hiç ses çıkarmasaydı bile, bu zehir gibi gülümsemesiyle herşeyi söylemiş olurdu.

-Özlemek mi oğlum... özlemek mi?

Bu acının büyüklüğünü bir daha kendi içinde görmek ister gibi gözlerini yumdu. Sonra kesik kesik dedi ki:

-Mısırdan üç gecede geldim... Bu üç gece, otuz asır kadar uzun sürdü. Orada onbir yıl kaldım... Fakat bir an oldu ki... onbir gün daha kalsaydım... Çıldırırdım...

-Ya kavuşmanın sevinci?

-Onu sorma oğlum... Onu ben kendi kendime bile soramıyorum, ancak, yazık ki vapurdan çıkar çıkmaz işte böyle yatağa düşüm; hiç

⁴² Hasan Basri (Çantay), a.g.e., s.29.

⁴³ Hilmi Yücebaş, a.g.e., sg. 178.

bir şey göremedim... Amma, cennet gibi yurdumdayım ya... Çok şükür...”⁴⁴

5. Şairin çağrışım, münasebet kurma, benzetme yoluyla yaptığı nükteler:

Bu tarz nükteleri azdır. Bulabildiğimiz aşağıdaki örnekleri, Eşref Edip anlatmaktadır:

Bütçesinin müvazenesizliği (dengesizliği)

Üstadın bütçesi hiçbir zaman müvazene bulamıyordu. Bu sebeple borçsuz kaldığı nâdirdi.

Para sıkıntısı olunca hikâye söylerdi:

Bir Arab şairine demişler: Niçin bizi hiç aramıyor, sormuyorsun?

Şair demiş ki: - Kalbimde birkaç yer var. Biri kasaba, biri bakkala, biri de sebzeçiye. Bunları düşünmekten başkasına yer yok.

İşte benim vaziyetim de böyle.

Bir baltaya sap

İtihat ve Terâkki zamanında Celâl Sahir’e bir arkadaşı demiş ki: - Bir baltaya sap olamadın.

O da: - Ne yapalım, demiş; Memleket balta sapıyla doldu.

Üstad, Celâl Sahir’in bu sözünü işitince çok beğenmiş. Bir gün Celâl Sahir’in bu sözünü naklettikten sonra dedi ki:

- Bu söz bana şunu ilham etti:

Ne odunmuş babanız, olmadı bir baltaya sap!

Ona, siz benzemeyin, sonra ateştir yolunuz.^{*45}

⁴⁴ “Mehmet Akif (ile) Mülakat”, (Konuşan: Kandemir), **Yedi Gün**, nu: 173, 1 Temmuz 1936. Aynı yazı için bakınız: “Ölüm Yıldönümü Münasebetiyle – Mehmet Akif’le Son Konuşma”, **Yakın Tarihimiz**, c. V, nu. 44, 27 Aralık 1962, s. 129-130.

* Mısraların **Safahat**’taki yeri için bakınız: **Safahat** (Eski ve Yeni Harflerle Tenkidli Neşir), Hazırlayan: M. Ertuğrul Düzdağ, İstanbul, 1991, s. (483): XCV Romen rakamlı “Çocuklara” başlıklı manzume.

⁴⁵ Eşref Edib, a.g.e., s. 220, 249.

Sonuç olarak, gerek onu tanıyanların ifadelerinden, gerekse manzum ve mensur nüktelerinden anlaşıldığı kadarıyla millî şairimiz Mehmet Akif Ersoy; nüktedan, hoşsohbet, hazırcevap, açık sözlü, cömert, yardımsever, fedakâr, sözüne sadık, vefakâr, dürüst, kadirşinas, şahsiyetli, minnet altında kalmaktan çok sakınan, hak edenlere derslerini vermekten çekinmeyen, dinî ve millî değerlerine son derece bağlı, meziyet sayılabilecek vasıflara ve yüksek ahlâka sahip “âbide şahsiyet”lerimizdendir.

1870
1871
1872
1873
1874
1875
1876
1877
1878
1879
1880
1881
1882
1883
1884
1885
1886
1887
1888
1889
1890
1891
1892
1893
1894
1895
1896
1897
1898
1899
1900